

ПРОБЛЕМИ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ СТРУКТУР У СФЕРІ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Стаття присвячена аналізу реструктуризації господарських структур у сучасних умовах, виділені основні її фактори. Розглядається стан державної політики у сфері обмеження монополізму у підприємницькій діяльності, її вплив на демонополізацію економіки.

Article is devoted to analysis of reconstruction of the business institutions in current circumstances, and its main factors. Author considers the state policy about monopolization, its limitation and influence on demonopolization of business society,

Ситуація, що склалася в теперішній час в реальному секторі економіки, не дозволяє в повній мірі оцінити доцільність курсу роздержавлення і демонополізації як одного з головних і напрямків соціально-економічного розвитку України.

Функціонування ринкових відносин, в основі яких лежить багатокладна економіка, передбачає створення рівних можливостей для суб'єктів господарської діяльності, а також їх конкуренцію, під якою розуміється змагальність суб'єктів господарювання, коли їх самостійні дії обмежують можливості, кожного з них впливати на загальні умови реалізації товарів на ринку і стимулюють виробництво тих товарів, які потребує споживач.

З конкуренції, що існує в умовах розвинених товарно-грошових відносин, виростає класична монополія. На відміну від неї "соціалістичний" монополізм народився в умовах досить специфічних форм економіко-організаційного розвитку нашої держави в складі СРСР. Він є наслідком свідомої економічної політики соціалістичної держави щодо планового ведення народного господарства на основі застосування переважно адміністративно-командних методів керівництва економікою, що призвело до перетворення її в єдиний народногосподарський комплекс.

Монополізм у нашій державі є також породженням політики концентрації та спеціалізації виробництва та інших сфер життєдіяльності. Саме тому, визначивши в Законі України від 3 серпня 1990р. "Про економічну самостійність України" зміст, мету і основні принципи економічної самостійності України як суверенної держави, Верховна Рада в постанові про реалізацію зазначеного закону включила в перелік законодавчих актів, які забезпечували б його дію, антимонопольне законодавство.

Нині зроблено вагомі кроки на шляху його формування. 18 лютого 1992р. прийнято Закон України "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності", який визначає правові основи обмеження і попередження монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності та здійснення державного контролю за додержанням норм антимонопольного законодавства.

Верховна Рада України 26 листопада 1993р. прийняла Закон "Про Антимонопольний комітет України". Порядок розгляду Антимонопольний комітетом України і його територіальними відділеннями справ про порушення антимонопольного законодавства визначається ний Правилами розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України, затвердженими розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19 квітня 1994р. Правові засади захисту господарюючих суб'єктів і споживачів від недобросовісної конкуренції визначає Закон України від 7 червня 1996р. "Про захист від недобросовісної конкуренції".

Аналіз тривалих тенденцій економічного зростання у розвинених державах показує, що підвищення концентрації виробництва, збільшення розмірів підприємств найбільш яскраво виражені у період екстенсивного розвитку економіки, коли існують стабільно високі потреби в нових капіталовкладеннях для розширення виробництва, створення великої кількості робочих і місць, порівняно невеликі витрати на виробництво завдяки невисоким цінам на сировину та енергоносії, а також на робочу силу.

Однією із найважливіших передумов успішного здійснення економічних реформ є реструктуризація господарських структур у сфері підприємництва. Економічні реформи в незалежній Україні розпочинаються зі структурних змін у відносинах власності. "Колоніальний" характер співробітництва Україна-Росія був одночасно ліквідований після визнання національною державною власністю всіх майнових комплексів, розміщених на території України в

1991р. У подальшому ліквідація монопольного становища державного сектора, створення на цій основі конкурентного середовища стають одним з головних завдань ринкового реформування української економіки, які втілюються в практику через державну політику приватизації. Складовою приватизації є реструктуризація господарських структур.

Згідно із законодавством України монопольним визначається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку певного товару перевищує 35 відсотків. Разом з тим рішенням Антимонопольного комітету може визначатися монопольним становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку певного товару менше 35 відсотків.

Само по собі монопольне становище того або іншого суб'єкта господарювання не визнається порушенням антимонопольного законодавства. Таким порушенням Закон "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності" визнає зловживання монопольним становищем на ринку; конкурентні узгоджені дії, а також дискримінацію суб'єктів господарювання органами влади і управління.

Під реструктуризацією господарських систем розуміється їх адаптація до умов функціонування, що безперервно змінюються, шляхом вжиття комплексу організаційно-економічних, техніко-технологічних та фінансових заходів, які забезпечують підвищення ефективності їх діяльності, конкурентоспроможності та фінансову стабільність.

В Україні проблема реструктуризації господарських структур є досить актуальною. Це зумовлено низкою специфічних для вітчизняної економіки факторів, головними з яких, на наш погляд, є такі:

1. Трансформація економічної системи, яка супроводжується зміною форми власності та організаційно-правових засад функціонування підприємств, відносин між суб'єктами господарювання, методів державного регулювання економіки, нормативно-законодавчої бази. Для успішного функціонування в таких умовах необхідна значна реорганізація вітчизняних господарських структур, створених у рамках адміністративно-командної системи.

2. Масова приватизація в Україні без попередньої управлінської підготовки підприємств. Нині більшість з них мають неефективний менеджмент, надлишкові основні фонди виробничого та невиробничого призначення, чисельність персоналу, яка не відповідає сучасним обсягам виробництва. Все це значно підвищує витрати на виробництво продукції і негативно позначається на її якості. В таких умовах конкурентоспроможними господарські структури можуть стати тільки в разі комплексної реструктуризації.

3. Зростання темпів банкрутства і значення цієї процедури в економіці України. Внаслідок цього перед збитковими підприємствами постає дилема: або здійснювати своєчасні та ефективні перетворення, або його чекає ліквідація чи зміна власників.

Успішна реструктуризація господарських структур можлива тільки в разі розробки альтернативних варіантів її проведення та вибору з них оптимального. Ураховуючи, що цей процес досить тривалий, складний та трудомісткий, він має здійснюватись поетапно. Основні етапи реструктуризації, на наш погляд, мають бути такими:

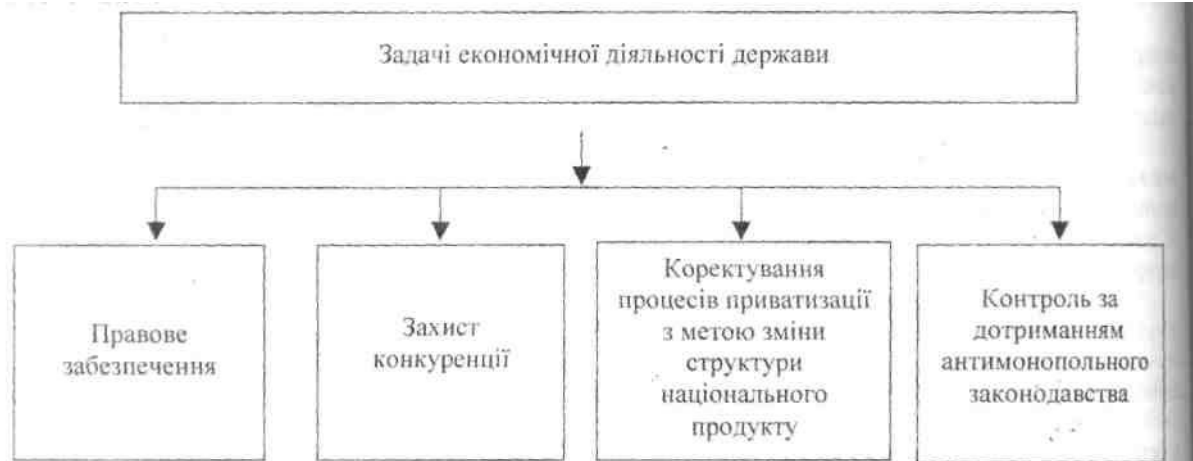
- розробка концепції та визначення цілей;
- аналіз зовнішнього середовища;
- вибір та обґрунтування форми і методів реструктуризації;
- розробка комплексної програми;
- управління процесом реалізації програми.

У вітчизняній практиці нині більш поширена така форма реструктуризації, як розукрупнення. Це зумовлено особливостями більшості українських підприємств, які створювалися як промислові гіганти для задоволення потреб Радянського Союзу. Зараз майже всі ці підприємства мають надлишкові виробничі фонди. Забезпечити ефективне функціонування підприємства, що змушене утримувати ці фонди, при значному зниженні обсягів виробництва неможливо. Крім того, багато підприємств все ще утримує так звану соціальну сферу, тобто фонди невиробничого призначення. Тому тією чи іншою мірою проблема розукрупнення стоїть перед багатьма монополістами. Її можливо вирішити такими методами: поділу, виокремлення, створення нової юридичної особи, передачі, продажу або оренди основних фондів, що не використовуються.

Економічна роль держави як регулятора ринкової економіки повинна знаходити висвітлення в її задачах, які дуже різноманітні (рисі).

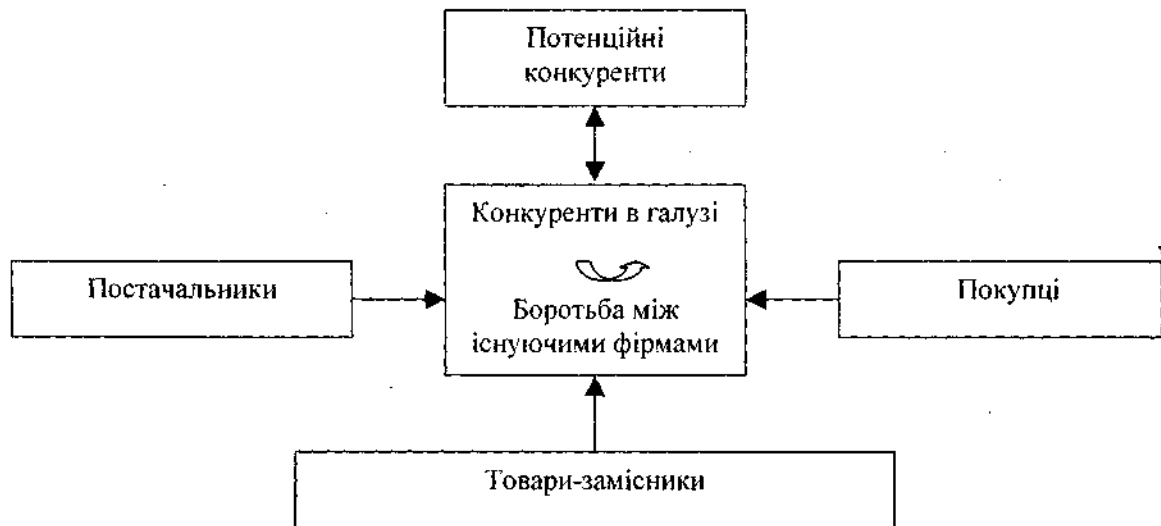
Державна політика у сфері обмеження монополізму в підприємницькій діяльності, здійснення заходів щодо демонополізації економіки, фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної та іншої підтримки підприємств, які сприяють розвитку конкуренції, здійснюються уповноваженими на це органами влади і управління.

На наш погляд, конкуренція виступає вирішальним фактором реструктуризації господарських структур. Її розвиток дозволяє подолати інерційність в господарських процесах та є ефективним засобом збільшення обсягу виробництва, насичення споживчого ринку товаром та послугами.

Рис. 1. Економічна роль держави у регулюванні ринкової економіки

Державна підтримка конкуренції ("політика демонополізації") - один з основних напрямків державного регулювання економічних інтересів господарчих суб'єктів. На конкуренцію впливають різні сили (рис. 2).

Рис. 2. П'ять сил, що впливають на конкуренцію

В ринковій економіці реструктуризація постає видом діяльності, в розвитку якого зацікавлена держава. Функції же держави в цій області зводяться до стимулювання умов для реструктуризації, формування господарського порядку, що ставить в рівні умови всіх учасників ринкового процесу.

Реструктуризація господарських структур закликає сприяти:

- зміцненню і розвитку ринкового середовища;
- насиченню ринку конкурентоспроможним товаром;
- стабілізації темпів економічного розвитку;
- підвищенню ефективності суспільного виробництва.

Значення реструктуризації визначається її залежністю від рішення задач соціально-економічного розвитку України: подолання гіпертрофованих форм концентрації, спеціалізації і монополізації виробництва, виправлення рахунку деформацій структурних співвідношень.